

Les vides vivibles fan un país viable

Bàrbara Ramajo Garcia, de Bollos en Teoria (Caladona, 2018)

Diu una dita popular dels últims anys que “l’únic lloc a Madrid on dues lesbianes¹ poden anar de la mà sense sentir-se incòmodes és al barri de Chueca; en canvi, a Barcelona es pot passejar per tota la ciutat agafades de les mans sense que ningú et molesti”. Evidentment, la lesbofòbia existeix a tot arreu, i és precisament degut a un major grau d’exposició pública que la visibilitat als carrers té com a cara B un major grau de vulnerabilitat, és a dir, un major grau d’exposició a rebre tot tipus de violències.

Passejar agafades de la mà, abraçades sense por, evidenciar qui som més enllà de l’endevinalla en fer-nos petons d’estimació, de passió..., no és pas una qüestió de modernitat o d’evolució, sinó que és quelcom conquerit a l’espai públic que ha estat fruit d’anys i anys de lluites reivindicatives per part de les agències polítiques lesbianes i feministes. Aquestes lluites que ens posen a peu de carrer tenen un abans i un després de la Llei 13/2005 de l’ 1 de juliol que empara el matrimoni entre lesbianes, ja que podríem dir que, des de llavors, les nostres ciutats i els nostres pobles han canviat notablement i meritòriament tractant de “normalitzar” les famílies formades per lesbianes.

Aquesta “normalització” ha estat objecte de disputes entre partidaris i no partidaris a la societat en general i també dins de les mateixes agències lesbianes, d’una banda perquè l’alteració de l’ordre heterocispatriarcal (patriarcal, més «hetero» per l’èmfasi en l’heteronormativitat sexual i «cis» per la coherència del gènere: cos de dona, ser femenina i sentir-se com una dona) semblava que portaria al caos i la desaparició de la família com a institució social, i de l’altra, perquè l’assimilacionisme semblava que portaria a la desmobilització política i a l’exclusió de les altres poblacions lesbianes que no volien emmirallar-se en el model tradicional de família com a forma de vida viable.

Avui, però, podem afirmar que la llei sobre el matrimoni entre lesbianes ha significat molt més que poder accedir al «sí vull» i compartir cerimoniosament un ritual de pertinença social amb família i amistats. Aquest acte performatiu (que canvia les realitats) ha significat una sortida de l’armari que ja no és responsabilitat única de qui contreu matrimoni, sinó que es converteix en una responsabilitat col·lectiva de tota aquella família i amistats. Cada presentació, cada situació de discriminació acaba sent socialitzada, i en aquest sentit, es podria afirmar que de la mateixa manera que la Constitució del 78 va restablir el vot de les dones convertint-nos en subjecte de dret, és a dir independentment de si ho exercim o no, les dones som ciutadanes de ple dret;

¹ Parlaré de «lesbianes» tota l’estona com a estratègia política de visibilització, és a dir, utilitzo aquest terme com a referent generalista que, de vegades, també inclou les altres poblacions GBTIQ. Soc conscient de la incomoditat que pot representar per alguns col·lectius l’ús d’aquesta estratègia però és aquesta la mateixa incomoditat que patim moltes lesbianes quan se’ns representa massa sovint sense nom propi sota el paraigua de GBTIQ.

la Llei 13/2005 va convertir les lesbianes en subjectes de plena ciutadania, independentment de si ens casem o no.

Ara, doncs, que som subjecte de notícies *mainstream* (audiència màxima) fa temps que vaig llegir a la premsa un titular que em va fer pensar: «A una de cada quatre famílies catalanes hi ha algú homosexual»², és a dir, a tot arreu couen faves i per tant, la consciència d'aquesta proximitat familiar i social d'aquest relatiu 25 %, especialment si és un índex que actua fora de l'armari, marca inevitablement la forma amb què ens relacionem com a lesbianes amb les famílies i amistats, i viceversa. És a dir, les amistats i les famílies acaben prenent consciència de la importància simbòlica social de posar-se al nostre costat, siguem o no presents a l'hora d'argumentar a favor de les nostres existències i de posar en valor la nostra flamant ciutadania.

Aquest canvi social vers el suport als drets a les poblacions lesbianes ens ha fet respectables en general, però aquesta respectabilitat s'accentua especialment si ens hem casat i, encara més, si hi ha canalla de per mig. Així, doncs, hem transitat en poques dècades des de la monstruositat, la criminalitat, la malaltia, l'estigmatització, la indiferència... fins a una novíssima respectabilitat social que ha variat el mapa sociològic de les ciutats i pobles del país.

Abans, quan l'anonimat era requerit per tal de viure darrere de les portes dels armaris, quan majoritàriament les relacions amb la família eren una font d'angoixes i conflictes i havíem de muntar-nos les famílies paral·leles amb les nostres amistats i exes (les lesbianes tenim fama de reconvertir les amants en amigues agermanades de per vida), quan havíem de plorar en silenci les ruptures a l'escola, a les feines i a les cases, quan havíem de trucar a un timbre i ser revisades a través de l'espiera per poder accedir als locals d'oci..., llavors, per tal de tenir una vida vivible, tot i que per molta gent fos concretada en una doble vida, ens calien les ciutats amb les seves infinites possibilitats que obria el món urbà per poder perdre'ns en un mar de gent desconeguda, per poder per fi trobar-nos i conèixer a altre gent com nosaltres. Llavors, les ciutats eren els oasis que anunciaven que hi havia molta més gent al món com tu i com jo.

Des de sempre i encara avui en dia, ciutats grans i ciutats petites es nodreixen de poblacions migrades a la cerca d'una vida vivible, d'un poder respirar que no existeix al lloc abandonat, i durant molt de temps les migracions (en aquest cas les sexuals) han ocupat les ciutats transformant-les amb la seva existència. És a dir, els espais d'habitabilitat social que s'han configurat com comunitats (en aquest cas sexuals) i que han esdevingut gràcies a les característiques pròpies dels contextos urbans (l'accessibilitat relacional, l'heterogeneïtat, l'anonimat, les agrupacions impensables...) alhora també han configurat el paisatge d'aquestes ciutats i han ajudat a definir la seva identitat urbana.

² 20 Minutos Barcelona, 29.05.2008:
<http://www.20minutos.es/noticia/384061/0/gays/homosexual/lesbiana/>

No podem entendre, doncs, cap ciutat, sense aquesta retroalimentació entre l'urbanisme i les seves gentes, sense comprendre que és la gent la que fa la ciutat i la ciutat la que fa la gent. A Barcelona, per exemple, podem traçar una transformació social i urbanística a partir del 92 quan va confluïr un activisme febril per les llibertats sexuals i una remodelació arquitectònica que va portar a una transformació vertiginosa de la ciutat. En poc temps es va desbordar l'enquistat debat d'estar a favor o en contra de l'homosexualitat³ i es va passar a concebre les lesbianes i especialment els gais (recordem que la bretxa salarial de gènere és una realitat extensa⁴) com un nou nínxol de fer negocis, de potent estímul consumista, renovador i revitalitzador econòmic dels barris deteriorats. De sobte, les migracions sexuals es van convertir en una presència veïnal desitjada, valorada, promoguda i etiquetada amb l'acrònim DINK (Double Income No Kids: doble sou sense criatures) que va funcionar durant cert temps com un reclam que garantia la qualitat de vida i la diversitat cosmopolita. Amb la bandera de l'arc de Sant Martí fusionada amb la imatge promocional de la ciutat, la Barcelona post-olímpica va pugnar per erigir-se com la capital mediterrània lesbiana posant-se així, una vegada més, al mapa internacional com destí *bollofriendly* que feia, i encara fa, de reclam vers un turisme d'oci lesbià que dona la benvinguda a les migracions sexuals nacionals, estatals i internacionals...

Llavors calien peregrinacions a ciutats com Barcelona o pobles com Sitges per poder existir, ser visibles i tenir vides vivibles, però a mitjans dels 90 la connectivitat cibernetica desplaça el requisit territorial i possibilita un nou context habitable amb nous horitzons identitaris.

A finals del mil·lenni, la connectivitat arriba a tots els racons del territori esborrant les fronteres entre el món rural i l'urbà en oferir-se la possibilitat de formar comunitats sexuals virtuals i físiques a qualsevol lloc del territori. La connectivitat permet, doncs, conèixer d'altres com nosaltres sense moure'ns de casa, sigui on sigui aquesta casa, i permet fer realitat factual les trobades físiques lúdiques, sentimentals, sexuals..., en parella, en grup, als bars, per videoconferències...

Això vol dir que als voltants del nou mil·lenni l'horitzó d'habitabilitat social per a les lesbianes d'aquest país es va eixamplar com mai abans, ja que, qualsevol poble i ciutat del territori esdevenien espais habitables on poder fer vides vivibles.

D'altra banda, la modificació de la Llei 13/2005 estatal de l'1 de juliol afegia a «L'home i la dona tenen dret a contraure matrimoni conforme a les disposicions d'aquest Codi» una matisació que ho canviava tot: «El matrimoni tindrà els mateixos requisits i efectes quan ambdós contraents siguin del mateix o de diferent sexe». Aquesta petita modificació va tenir una gran significació social, ja que, no només

³ Especialment didàctic és revisar el programa "La vida en un xip" de 1989 presentat per Josep M. Pujal que mostra els esforços del Grup de Lesbianes Feministes de Barcelona, la Comissió de Lesbianes de l'Eix Violeta i d'altres activistes que van prendre el plató de TV3 per defensar el dret a l'existència, tal i com vam fer recentment: <http://caladona.org/2711-acte-les-lesbianes-fem-herstoria/>

⁴ http://observatorit treball.gencat.cat/web/.content/05_-_recursos/documents/fragments_de_coneixement/arxius/Informe-desigualtat-salarial-homes-i-dones-vfeb17.pdf

permetia el matrimoni, sinó que també va servir per aparcar el debat sobre les adopcions per part de parelles de lesbianes i, estratègicament, va fer virar el màrqueting urbà que es centrava a les comunitats sexuals DINKies cap a una generalització territorial que tingués cura de les necessitats i confort materials de les noves famílies.

A tretze anys, doncs, d'aquesta «normalització» que ens ha proveït de distintes «respectabilitats» podem dir que els pobles i ciutats s'han convertit en llocs molt més vivibles per a les poblacions lesbianes i que les identitats col·lectives d'aquests pobles i ciutats s'han transformat vertiginosament en integrar aquesta nova «ciudadania» tant de manera efectiva com simbòlica a l'imaginari social català.

Aquesta integració també passa per una implicació efectiva, tot i que amb diferents graus, de distintes institucions jurídiques, polítiques i culturals que han desenvolupat iniciatives tal com: la Llei 11/2014, del 10 d'octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per eradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia⁵; la promoció de l'Observatori contra l'Homofòbia⁶ com a eina contestatària a la LGTBIQ-fòbia a Catalunya⁷; gestualitats emblemàtiques fetes per alguns ajuntaments i partits polítics tals com pintar els passos zebra amb l'arc de Sant Martí⁸; canviar les llums dels semàfors per logotips lesbians⁹; celebrar l'orgull lesbià de forma descentralitzada arreu del territori; promocionar produccions culturals que situen les narratives lesbianes com a trames principals desenvolupades a àmbits no urbans i que es dirigeixen clarament a un públic generalitzat, tal com és per exemple el musical «Segueix el teu cor» d'Enric Mas¹⁰...

Tot plegat ha fet que les poblacions lesbianes ens sentim socialment emparades i defensades als nostres pobles i ciutats per les nostres gents i institucions i viceversa, que els pobles i ciutats pensin les poblacions lesbianes com una clara senyal d'identitat que mostra al món una imatge pública del tipus de territori vivible i acollidor amb què ens emmirallem.

Aquesta voluntat acollidora s'ha estès a la nostra societat i ha posat en qüestió la necessitat de migrar a les ciutats per tal de poder portar vides vivibles per raons d'identitats/orientacions/pràctiques sexuals, fent dels pobles i les petites ciutats llars lesbianes consolidades que són cada vegada més atractives per viure-hi.

Com a contrapartida d'aquest guany social, d'aquesta irrupció al món d'allò públic de les poblacions lesbianes (sigui en format familiar, en format DINK, en format

⁵ La lesbofòbia sembla no tenir prou entitat pròpia com per estar inclosa al títol de la llei:

http://treballiaferssocials.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematicos/09lgtbi/temes_relacionats/Llei_homofobia_LF_Llibret.pdf

⁶ https://ca.wikipedia.org/wiki/Observatori_Contra_l%27Homof%C3%B2bia

⁷ <https://drive.google.com/file/d/0B55Mn9w1EgUTd2lldHh5UnJCckk/view>

⁸ https://cat.elpais.com/cat/2016/05/17/catalunya/1463506422_306754.html

⁹ <http://www.lavanguardia.com/local/barcelones-nord/20171227/433911921674/santa-coloma-instala-semaforos-lgtbi-parejas-mismo-sexo.html>

¹⁰ <https://www.esplugafmradio.info/2017/06/segueix-el-teu-cor-una-historia-dadolescents-per-a-tots-els-publics/>

col·lectiu, individual...), les visibilitats al territori comporten alhora un major grau de violències explícites que, per fi, provoquen un grau important de rebuig i contestació social en defensa del dret a existir, sense pors, ni agressions de cap mena.

Les lesbofòbies, doncs, continuen sent un denominador comú que patim tant a les ciutats com al món rural i d'exemples n'hi ha de tots colors i en passen a diari, però vull parar atenció al tractament que es fa per part dels mitjans de comunicació dels relats viscuts en primera persona i els testimonis que donen veu a aquestes agressions i respostes socials, segons hagin estat aquestes a les ciutats o als pobles.

Com a exemple posaré els fets que van ocórrer a Arbeca (Lleida) la nit de Sant Joan del 2017¹¹: l'accent a la ràpida reacció del poble aturant l'agressió, expulsant els agressors i mostrant un contundent rebuig mitjançant una manifestació a la plaça del poble¹² i un pronunciament actiu per part de l'ajuntament¹³ que ha acabat amb els agressors asseguts als jutjats¹⁴; en contrast amb els fets que van ocórrer un parell de mesos abans al metro de Barcelona¹⁵.

Ambdues agressions van començar amb un petó públic fet per una parella de lesbianes, les d'Arbeca estaven casades i el seu fill petit i d'altres familiars i amistats van presenciar l'atac verbal i físic; de les de Barcelona no se sap l'estat civil i l'atac va ser verbal i presenciat per gent desconeguda que també van sortir en defensa de les agredides. Atac lesbofòbic i reacció social per aturar-ho, doncs, és quelcom que passa a tot el territori i ens cal posar-ho en valor com un gran avenç per tal de poder tenir vides vivibles tant a les ciutats como als pobles. Però hi ha un element clarament connotat a les dues agressions i és com el relat dels fets ens retrata els agressors: les d'Arbeca van ser agredides per persones d'origen romanès i les de Barcelona per un turista de parla francesa.

Ambdues posen l'accent en l'estrangeria dels agressors com un element distintiu de l'atac, com una mena d'avís social que ve a dir que la gent del país ja no fa aquestes coses perquè la nostra societat és de ment oberta i ja no discrimina per raons sexuals. A l'atac de les lesbianes de poble l'origen dels atacants és clarament definit en el relat dels fets al cor de la notícia, a l'atac de les lesbianes de ciutat no s'explicita l'origen de l'atacant però sí que el diàleg va ser d'ell en llengua francesa i la contestació (tot i ser de noies del país) en llengua anglesa, situant amb aquest diàleg internacional la condició de turista a la primera línia amb què obren els titulars. En cap

¹¹https://www.segre.com/noticies/guia/2017/06/30/creia_que_en_sortiem_amb_vida_22424_1111.html

¹²<https://www.naciodigital.cat/lleida/noticia/24018/cent/persones/es/concentren/arbeca/rebutjar/agressio/dos/lesbianes>

¹³<http://www.ccma.cat/324/un-grup-dhomes-agradeix-una-parella-de-lesbianes-per-fer-se-un-peto-a-arbeca/noticia/2796947/>

¹⁴https://www.segre.com/noticies/lleida/2018/01/24/jutjats_per_apallisar_una_parella_lesbianes_desp_res_fer_un_peto_arbeca_37855_1092.html

¹⁵<http://www.elperiodico.cat/ca/barcelona/20170413/denunciat-un-turista-per-una-agressio-homofoba-al-metro-5972722>

cas els títols comencen amb les lesbianes com a subjecte actiu d'una agressió lesbòfoba del tipus: Una parella de lesbianes és agredida per..., on... i perquè...

Aquesta forma de presentar la lesbofòbia com una cosa que passa passivament a les lesbianes i que fonamentalment ens ve de fora, a part de no tenir fonament real és clarament racista ja que alimenta una perillosa divisió entre un «nosaltres» suposadament avançat que aplega la identitat del poble, ciutat, país... i un «vosaltres» suposadament endarrerit que és ràpida i clarament identificat com persones forasteres, immigrants, turistes...

Aquesta distinció entre gents de fora i gents de dins aixeca, de nou, la bandera dels «perills socials» als quals s'ha de fer front comú. Un fantasma que les poblacions lesbianes coneixem molt bé, ja que, fins fa res, a totes les ciutats i pobles d'aquest territori, «nosaltres» les lesbianes encarnàvem aquest «perill social». Nosaltres érem aquest «vosaltres» amenaçador, érem les que veníem a corrompre les famílies, les dones, les filles... Nosaltres hem estat les delictives, les malaltes, les boges, les monstres vampíriques..., hem estat les tancades, les violades per tal de ser reconduïdes, les castigades, les repudiades... Fins fa res, la lesbofòbia expressada en tota mena de violències provenia fonamentalment (i de vegades encara és així) d'aquest flamant «nosaltres» veïnal, familiar i amistós que avui configura les identitats territorials.

Cal recordar, doncs, la pròpia trajectòria per tal de no perdre de vista que les vides lesbianes es fan vivibles perquè hem lluitat col·lectivament per tal de poder existir i tenir drets civils. Una lluita que continua i que el sols fet d'haver d'estar a peu de canó ja és indicatiu de que les vides vivibles que fan aquest país un país vivible no són pas degudes a que «nosaltres» som així com a tret nacional, no es deuen a trets culturals propis que amb el pas del temps formen part de les tradicions identitàries territorials. És evident que els pobles i les ciutats transformen la seva identitat cultural segons les gents que hi visquin, però aquestes transformacions es deuen a històries de lluites interseccionades i no pas a un tret característic de les societats en què vivim.

Aconseguir que pobles i ciutats d'arreu siguin espais d'habitabilitat social és una constant lluita que encara és activa i ens cal celebrar cada mostra de suport i cada contestació social a les lesbofòbies, però, també ens cal no perdre de vista la facilitat amb què s'abanderaren les pors per tal de crear histèries col·lectives; al moment actual, sembla que hi ha un desplaçament d'antigues fòbies sexuals (aquelles que ens fan a «nosaltres» un temut i odiat «vosaltres») vers les presents fòbies ètniques alimentades pels racismes.

Ens calen pobles i ciutats vivibles per a tothom i hem d'estar molt a l'aguait per tal de no caure al parany de celebrar pertànyer a una «normalitat» que signifiqui emmurallar-nos ideològicament en contra de «l'altre». Les lesbofòbies són un perill social que té efectes reals a les nostres poblacions, però hem d'anar molt en compte amb els discursos que la vinculen amb l'emigració o el turisme ja que aquesta vinculació alimenta imaginaris xenòfobs que tanquen files en nom de la «cultura

pròpia» i tenen un pòsit tan racista com el vincle que malauradament es fa entre delinqüència i immigració.¹⁶

Ens cal, doncs, continuar treballant per tal de fer pobles i ciutats vivibles per a tothom i això és una feina quotidiana col·lectiva que desmunta el miratge de la «integració» social de les lesbianes, ja que tot i que ara tenim vides més vivibles arreu dels territoris, aquest confort vital s'acomoda dins d'una campana de cristall permeable a tota mena de lesbofòbies que rebem des de totes direccions, però quan sortim fora de la nostra peixera social ens continua faltant l'aire per poder respirar com ciutadanes del món, de «ple dret», d'un dret a existir com tal, que en creuar les fronteres estatals resulta ser de treure i posar.

Hem de ser conscients que les lesbianes formem part activa del concepte d'estrangeria, som les estrangeres que amenacem les cultures, famílies, països, nacions, estats, religions, tradicions que calen ser preservades d'aquestes transformacions socials que viuen els pobles i ciutats en fer-se vivibles per la força de les lluites. Hem d'anar molt en compte, doncs, de no utilitzar les mateixes eines que l'heterocispatriarcat utilitza per fer-nos fugitives socials, tal com és la paradoxa de la «perillositat de l'estrangeria»: les lesbianes som perillooses perquè som les estrangeres i les gents estrangeres són perillooses perquè ens poden fer prendre mal.

Transformem el món, doncs, per tal de fer ciutats i pobles vivibles per a tothom. Ens cal seguir vigilants per tal de no ser còmplices amb el funcionament de violències fantasmes (violències que actuen sense ser detectades) que sostenen l'heterocispatriarcat racista, capitalista i capacitista als pobles i ciutats. Fent això, ens adonarem que aquestes transformacions culturals passen per reconèixer que les vides vivibles fan un país vivible, i viceversa, aquí i a qualsevol altre lloc.

¹⁶ Un clar exemple d'aquest vincle són les campanyes del PP a l'alcaldia de Badalona amb l'Albiol de candidat: https://cat.elpais.com/cat/2015/07/28/catalunya/1438078282_063848.html